

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY MODERNÝCH MILITÁRIÍ NA LOKALITE HOLÍČ – ŠIBENICA V KONTEXTE HISTORICKÝCH UDALOSTÍ

PAVOL ŠTEINER

ŠTEINER, P.: Archaeological Finds of Modern Military Material at the Holíč–Šibenica Site in the Context of Historical Events. *Vojenská história*, 1, 30, 2026, pp. 24-36, Bratislava.

Abstract: This study examines the World War 2 military artefacts discovered during archaeological excavations of an early modern gallows at the Holíč–Šibenica site. The assemblage includes a significant collection of ammunition and other artefacts, primarily of Soviet and German origin. All of these finds are related to the frontline combat that took place in the town on 10–11 April 1945. Through the use of primary written sources, these finds can be linked to specific military units and manoeuvres. The study also highlights the advantages of interdisciplinary research into the World War 2 combat.

Keywords: World War 2; military material; Red Army; Wehrmacht; Holíč; Záhorie; frontline fighting.

DOI: <https://doi.org/10.69809/vojhist.2026.30.1.2>

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-24-0044.

Úvod

V súčasnosti sa na Slovensku síce pomaly, ale isto rozbieha interdisciplinárny výskum bojových operácií druhej svetovej vojny. Množstvo dostupných prameňov, ako aj možnosti ďalšej práce s problematikou si vyslovene vyžadujú zapojenie odborníkov z viacerých vedných odvetví. Vo všeobecnosti by sa dalo povedať, že informačnú bázu takéhoto výskumu tvoria písomné pramene. Na ich historický výskum môže vo vhodných prípadoch nadväzovať archeologický terénny výskum bojísk, obranných postavení a iných objektov. Na konci snaženia potom stoja otázky spracovania, uloženia a ďalšieho využívania nálezov, teda doména muzeológie a monumentológie.

Skúmanie novovekých archeologických lokalít sa spravidla môže oprieť o početné primárne písomné pramene. Preto pri ňom musíme aplikovať interdisciplinárny prístup. Ignorovanie jedného druhu prameňov totiž môže viesť k nesprávnym interpretáciám alebo nedostatočným objasneniam zistených skutočností. Práve historický výskum má v archeológii novoveku nezastupiteľné miesto a často poskytuje dôležité informácie osvetľujúce mnohé nejasnosti archeologických prameňov.¹

Na druhej strane, archeologické hnutelné nálezy, odkryté nehnuteľné objekty, pozitívne aj negatívne, či nálezové okolnosti často vnášajú nové dimenzie do interpretácie historických prameňov, môžu ich korigovať či dokonca postaviť do úplne iného svetla. Väčšina našich doterajších poznatkov však svedčí o tom, že tieto zdroje sa vo väčšine prípadov dopĺňajú.

V máji 2022 sa začal systematický archeologický výskum v Holíči na polohe Šibenica, zameraný na preskúmanie zvyškov murovanej šibenice. Išlo o prvý výskum náleziska tohto druhu na Slovensku. Výkopové práce sa vykonávali postupným hĺbením rôzne širokých sond v snahe o systematický odkryv čo najväčšieho rozsahu zachovanej architektúry

¹ ŠTEINER, Pavol. *Písomné pramene v archeologickom výskume poľných opevnení z druhej svetovej vojny*. In: *Studia Historica Nitriensia*, 2023, roč. 27, Supplementum 3 – V hore strom, s. 213, 214.

a antropologického materiálu. Zároveň sme intenzívne využívali prieskum povrchu lokality detektormi kovov, vychádzajúc z predpokladu, že vzhľadom na účel a datovanie stavby, možno počítať s relevantným množstvom kovových nálezov.

Obr. 1: Lokalita Holíč – Šibenica počas výskumu v r. 2022. Pohľad od severu (foto autor).

Už počas prvých dvoch výskumných sezón sa podarilo dosiahnuť významné výsledky: Okrem odkrytia základov murovanej šibenice používanej od stredoveku do 18. storočia sme objavili aj početné kostrové zvyšky tiel popravených jedincov a iné nálezy. Samotnú konštrukciu šibenice predstavovali základy dvoch murovaných stĺpov ohradených múrikom.²

Nálezy moderných militárií na lokalite

Popri očakávaných nálezoch súvisiacich s popravisom a iných intrúziách (praveká, stredoveká, novoveká keramika) nás prekvapilo objavenie značného počtu moderných militárií. Už pri predbežnom prieskume povrchu lokality s detektorom kovov sa ukázalo, že je doslova posiaty drobnými kovovými úlomkami, ktoré boli identifikované ako fragmenty delostreleckej munície. Nachádzali sme ich vo vrchnej vrstve nad zvyškami oporných stĺpov šibenice, ako aj v širokom okruhu na trávnom povrchu náleziska.

Zároveň sme v sonde, vytýčenej na juho-juhozápadnom svahu vyvýšeniny, zistili výrazné narušenie pôvodného usporiadania stratigrafických vrstiev. Podobná situácia sa javila aj v inej sonde v západnej časti lokality, v podobe úlomkov z vybuchnutej munície a narušenej stratigrafickej situácie. Je možné, že aj základ stĺpu šibenice a južná časť múrika boli poškodené týmito explóziami. Takisto v sonde vykopanej na južnom úpätí lokality ležali zvyšky

² BEŠINA, Daniel – BÖNDE GOGO VÁ, Stanislava – ŠTEINER, Pavol. *Mors in patibulo triumphans. Archeologický výskum šibenice v Holíči*. In: *Pamiatky a múzeá*, 2023, roč. 72, č. 3, s. 18 – 21; BEŠINA, Daniel – BÖNDE GOGO VÁ, Stanislava – ŠTEINER, Pavol. *The gallows in Holíč (Skalica district, Slovakia) archaeological research and virtual reconstruction*. In: *Archaeologiai Értesítő*, 2024, roč. 149, č. 1, s. 313 – 334.

tehlového sokla, zrejme zo zrušenej drobnej sakrálnej architektúry, zvalené smerom na sever, s najväčšou pravdepodobnosťou tiež explóziou delostreleckého projektilu.

Ďalšie indicie k interpretácii týchto intrúzií poskytol nález nevybuchnutého delostreleckého granátu, doslova zapichnutého v mierne šikmej, takmer vertikálnej pozícii v južnej časti lokality. Išlo o nevybuchnutý projektil kalibru 76,2 mm, pravdepodobne používaný pri streľbe z tzv. divíznych kanónov ZIS-3. Vzhľadom na povahu nálezu boli k nemu okamžite privolaní policajní pyrotechnici, ktorí ho prevzali na zneškodnenie.

Krátko nato sme pyrotechnikov museli zavolať znovu, pretože sa nám podarilo detektorom objaviť na severozápadnom úpätí návršia skládku munície z druhej svetovej vojny, pozostávajúcu z troch fragmentov nemeckej ručnej protitankovej zbrane Panzerfaust 60, jednej leteckej bomby a deviatich kusov mínometných granátov. Pod nimi sa nachádzal gombík z uniformy.

Z bezpečnostných dôvodov sme na odporúčanie pyrotechnikov funkčnú muníciu bližšie nedokumentovali, iba fotograficky na mieste. Aj tieto predmety boli odvezené na zneškodnenie.

Okrem uvedených nálezov sme na lokalite nachádzali menšie zlomky z nábojníc munície do ručných zbraní. Nebolo ich však možné identifikovať z dôvodu ich fragmentárnosti, keďže na poli, kde sa nachádza nálezisko, sa v minulosti konali aj poľovačky, o čom svedčili nálezy niekoľkých recentných plastových nábojníc z poľovníckych brokovníc.

Všetky uvedené nálezy pochádzajú z prvej výskumnej sezóny v roku 2022. Počas prác v rokoch 2023 a 2024 sme už žiadne výrazné doklady bojovej činnosti na lokalite neobjavili. Súbor militárií sa tak dá považovať za uzatvorený.

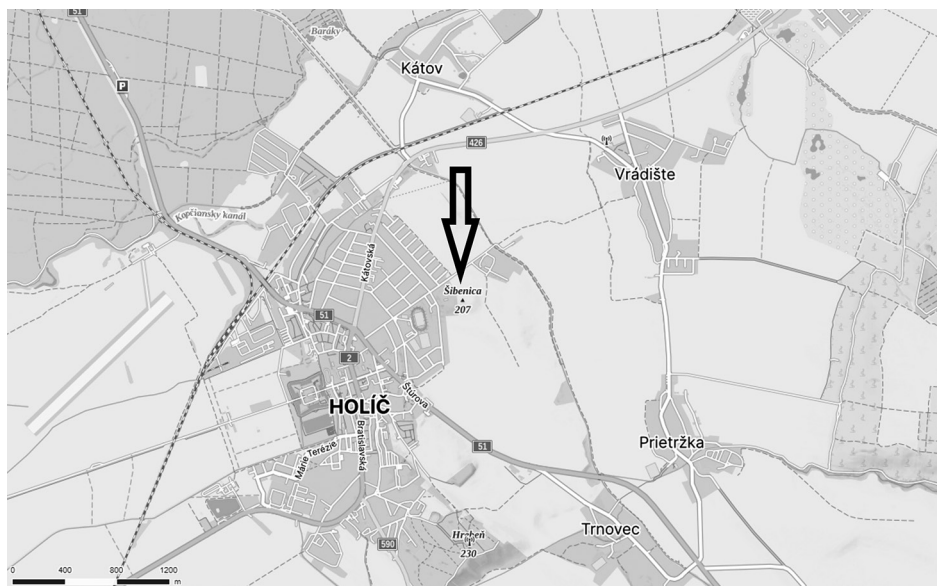
Topografia lokality

Poloha lokality Šibenica poskytuje vynikajúci výhľad na všetky svetové strany, a preto sme okamžite dokázali identifikovať jej taktickú využiteľnosť počas bojov v tomto priestore na konci druhej svetovej vojny.

Obr. 2: Výhľad z lokality Šibenica na sever, na cestu č. 51 zo Senice (foto autor).

Nálezisko sa nachádza na severovýchodnom okraji súčasného intravilánu mesta Holíč, na výšine, ktorá sa pozvoľne zdvíha od rozsiahlej nivy rieky Morava. V nadmorskej výške 206 m n. m. sa vplyvom antropogénnych zásahov vytvoril kruhovitý pahorok s priemerom približne 20 m. Po jeho obvode sa nachádza zámerné vysadený kruh agátov.

Obr. 3: Poloha lokality na mape.

Dominancia polohy vzhľadom na kontrolu komunikácií prichádzajúcich do Holíča je skutočne pozoruhodná. V súčasnosti pokrýva dnešnú cestu 51 zo Senice, ako aj cestu 426 zo Skalice. Okrem toho výhľad zahŕňa aj široký pás nivy rieky Morava s mestom Hodonín na jej pravom, českom brehu. Rovnako výborný je aj výhľad na kótu Šibenica zo všetkých uvedených smerov. Koniec-koncov zjavne pre tieto svoje vlastnosti bola výšina už v stredoveku zvolená za miesto popravniska. V tom období a aj v nasledujúcich storočiach sa telá obesených odsúdencov často nechávali visieť na šibenici, až kým v dôsledku rozkladu tkanív samé nespadli. Miestne autority takto dávali všetkým prichádzajúcim najavo, že výkon spravodlivosti je tam neúprosný a nevyhýba sa ani uplatneniu hrdelných trestov.

Širší historický kontext

Bojové operácie druhej svetovej vojny sa na Záhorie presunuli až na začiatku apríla 1945. Išlo o pokračovanie rozsiahlej ofenzívy Červenej armády, v literatúre známej ako bratislavsko-brnianska operácia.³ Tá v skutočnosti tvorila pravé, krycie krídlo viedenskej operácie, ktorej cieľom bolo dobytie rakúskej metropoly. Tým pádom mali boje na juhozápadnom Slovensku strategický rozmer. Bratislavsko-brnianska operácia sa začala 25. marca 1945 prekročením dolného toku Hrona jednotkami sovietskej 7. gardovej armády a 53. armády, ktorým od 27. marca asistovala 1. gardová jazdecko-mechanizovaná skupina.⁴

³ GRYLEV, A. N. – GURKIN, V. V. – MOROZOV, V. P. – RYŽAKOV, A. F. *Oslobodenie Československa*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966, s. 188.

⁴ ŠTEINER, Pavol. *Babylon armád 2. Boje medzi Hronom a Váhom, február-apríl 1945*. Bratislava : Magnet-Press, 2019, s. 57 – 61.

Posledný menovaný zväzok, tvorený jazdeckými aj obrnenými jednotkami, plnil funkciu údernej päste celej ofenzívy.⁵ Jeho hlavným protivníkom na nemeckej strane bol tankový zbor Feldherrnhalle. Prakticky všetky zásadné bojové strety počas bratislavsko-brnianskej operácie sa odohrali medzi týmito dvomi celkami.⁶

Po tom, ako zlyhali pokusy o odrazenie sovietskeho nástupu medzi Hronom a Váhom, boli sily Wehrmachtu prinútené ustúpiť za Malé Karpaty. Charakter bojov sa zmenil na jednostranné prenasledovanie. Nemecké jednotky sa prirodzene snažili čo najrýchlejšie stiahnuť za riekou Moravu, ktorá jednak predstavovala prírodnú prekážku pre postupujúceho protivníka, a jednak preto, že na území Protektorátu Čechy a Morava už bojovali na ríšskom území s výhodou kratších zásobovacích trás. Sovieti sa na druhej strane snažili udržať kontakt s rýchlo ustupujúcimi zložkami Wehrmachtu a nedopriať im čas na znovusformovanie a zaujatie nových obranných čiar.

Vyššie zmienení protagonisti bojov na seba na Záhorí pravidelne narážali v menších zrážkach. Jazdeckým divíziám Červenej armády sa však nedarilo prinútiť protivníka k vážnejšiemu súboju.

Taktika oboch bojujúcich strán vychádzala z týchto zámerov: Sovieti sa snažili udržať vysoké tempo postupu, aby stačili na rýchlo ustupujúce nemecké jednotky. V tomto ohľade sa osvedčili jednak motorizované zložky 1. gardovej jazdecko-mechanizovanej skupiny⁷, a jednak jej kozácke pluky, využívajúce na prvý pohľad archaické, no v danej situácii efektívne presuny koňmo. Až za nimi postupovali podstatne pomalšie strelecké divízie.

Naproti tomu velenie tankového zboru Feldherrnhalle sa snažilo kryť ústup svojich zložiek malými skupinami pechoty, najmä z nemeckých aj maďarských peších divízií. Tým šetrili vlastné obrnené jednotky. Tie však často vyrážali do prekvapujúcich protiútokov na hroty postupujúcich sovietskych kolón, spravidla s podporou niekoľkých málo tankov, samohybných diel a obrnených transportérov.

Sily zboru Feldherrnhalle prekračovali Moravu za komplikovaných okolností na dvoch miestach: medzi Brodským a Břeclavou a medzi Holíčom a Hodonínom s úmyslom opäť sústrediť svoje jednotky pri Břeclavi.⁸

Sily sovietskych jazdeckých zborov sa po prekonaní Malých Karpát rozdelili na tri smery: tri divízie napredovali na severozápad, teda na Kúty a Brodské, kadiaľ ustupovali hlavné sily zboru Feldherrnhalle. Dve divízie smerovali cez Šaštín na sever a jedna od Jablonice na Senicu.⁹

Najbližšie k Holíču mali 9. gardová jazdecká divízia a 30. jazdecká divízia. Tie však 8. apríla pri obci Radimov narazili na tvrdý odpor nemeckých obrnených jednotiek, ktoré bránili svoju ústupovú cestu na Hodonín. V obrane sa angažoval aj prápor ťažkých tankov Feldherrnhalle vyzbrojený ťažkými tankmi Königstiger, ktoré predstavovali pre Sovietov silného súpera. Za Moravu sa stiahol až v noci na 10. apríla.¹⁰ Preto sovietska kavaléria sto-

⁵ ŠTEINER, *Babylon armád 2*, s. 55 – 57.

⁶ ŠTEINER, *Babylon armád 2*, s. 66 – 103.

⁷ Tankové pluky jazdeckých divízií, ktoré disponovali hlavne tankmi T-34/85 a samohybnými delami SU-76, v menšej miere britskými tankmi Valentine Mk IX a inými západnými typmi.

⁸ SCHILDBERGER, Vlastimil a kol. Šikovatel *Kurt Knispel. Vítěz bez vavříků*. Brno : Moravské zemské muzeum, 2022, s. 91.

⁹ KOPPAN, Vladimír. Červený prívál. Boje medzi Váhom a Moravou, jar 1945. Bratislava : MagnetPress, 2021, s. 115.

¹⁰ VON DIEST-KÖRBER, Nordewin. *Diary Entries from 14 December 1944 To May 1945 as Commander of Tiger Tank Battalion 503*. In: LOCHMANN, Franz-Wilhelm – RUBBEL, Alfred – VON ROSEN, Richard

čila svoj postup na Brodské¹¹ a útok smerom na Holíč prenechala divíziám 49. streleckého zboru 53. armády.

Boj o Holíč

10. a 11. apríla 1945 bojovali 203.¹² a 227. strelecká divízia¹³ o priestor východne od mesta, kde sa nachádza lokalita Šibenica. V záznamoch týchto jednotiek nachádzame podrobné informácie o priebehu bojových operácií v okolí Holíča. Pri absencii nemeckých dokumentov, ktoré sú z tejto fázy vojny skôr vzácnosťou, nám nahrádzajú aj zdroje z druhej strany. Denné hlásenia sovietskych jednotiek totiž obsahujú aj prekvapujúco spoľahlivé údaje o protivníkovi, ktoré pochádzali najmä z výpovedí zajatcov a dokumentov získaných od nich alebo padlých vojakov protivníka.¹⁴

Podľa týchto dokumentov sa boj o Holíč začal práve v noci na 10. apríla 1945, keď mesto opustila posledná nemecká obrnená jednotka. Z toho vyplýva, že velenie zboru Feldherrnhalle neplánovalo brániť mesto za každú cenu a nasadilo v jeho okolí iba slabé krycie jednotky. Išlo o 2. prápor 944. granátnického pluku 357. pešej divízie¹⁵, 72. granátnický pluk 46. divízie ľudových granátnikov¹⁶, 46. dobrovoľnícky náhradný prápor tej istej divízie zložený zo zahraničných príslušníkov, tzv. Hiwis a maďarský 13. peší pluk. Okrem nich sovietske pramene spomínajú aj dve zvláštne jednotky: prápor Volkssturmu č. 4141 a maďarské protitankové oddiely č. 8 a 9.¹⁷

Práve nasadenie posledných troch uvedených jednotiek svedčí o úmysle nemeckých veliteľov neplyvať na zdržiavanie protivníka regulárnymi bojovými silami zloženými z riadne vycvičených vojakov Wehrmachtu.

Tzv. Hiwis (skratka výrazu Hilfswillige – dobrovoľníci) sa regrutovali najmä z príslušníkov východoeurópskych národov. Často išlo o zajatcov z radov Červenej armády, ktorí sa rozhodli bojovať proti boľševickému režimu. Nemci im spravidla zverovali len pomocné úlohy, napr. v zásobovaní alebo pri budovaní opevnení. Iba zriedka, väčšinou na konci vojny, ich vyzbrojovali a zapájali do bojovej činnosti. Pamätníci a niektorí autori ich často paušálne (a väčšinou nesprávne) označovali ako vlasovcov, podľa známeho generála Vlasova, ktorý založil ruský dobrovoľnícky zbor ROA. Hiwis však pôsobili v rámci nemeckých jednotiek.¹⁸

The Combat History of German Tiger Tank Battalion 503 in World War II. Mechanicsburg : Stackpole Books, s. 367.

¹¹ KOPPAN, Červený prívál, s. 120 – 121.

¹² Veliteľ generálmajor G. S. Zdanovič.

¹³ Veliteľ generálmajor G. N. Preobraženskij.

¹⁴ ŠTEINER, *Písomné pramene*, s. 214.

¹⁵ Veliteľ divízie generálporučik Josef Rintelen.

¹⁶ Veliteľ divízie generálporučik Erich Reuter. Išlo o bývalú 46. pešiu divíziu, ktorú v marci 1945 prekategorizovali na divíziu ľudových granátnikov. Zmenený status znamenal, že divízia už mala napríklad namiesto dvoch delostreleckých plukov iba jeden a aj jej prápor stíhačov tankov sa premenoval na protitankový prápor. Pozri: TESSIN, Georg. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht, und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Fünfter Band: Die Landstreitkräfte 31-70.* Frankfurt am Main: Verlag E. S. Mittler & Sohn GMBH, 1974, s. 133; ŠTEINER, *Babylon armád 2*, s. 55.

¹⁷ Žurnal bojevych dejstvij 203 sd. Tom1, s. 207. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

¹⁸ Pozri napr.: CROSS, Robin. *Pád ríšskeho orla. Posledné dni tretej ríše.* Bratislava : Perfekt, 1998. s. 18 – 20; WINCHESTER, Charles. *Východní fronta. Hitlerova válka v Rusku 1941-1945.* Brno : Computer Press, 2005, s. 68, 154.

Volkssturm vznikol v septembri 1944 na základe štruktúr NSDAP ako domobrana zložená z mužov od 16 do 60 rokov, neslúžiacich v armáde. Jeho príslušníci používali iba ľahkú výzbroj, predovšetkým pušky a Panzerfausty, výnimočne automatické zbrane. Bojová hodnota jednotiek Volkssturmu bola spravidla nízka. Kompenzovali ju fanatizmom, no väčšinou ich bojové nasadenie končilo zdecimovaním alebo dezerciami.¹⁹ Číslovanie jednotiek kopírovalo číslovanie jednotlivých žúp (Gau) v rámci NSDAP.²⁰ Hoci číslo práporu Volkssturmu nasadeného pri Holíči je v sovietskom hlásení evidentne nesprávne, respektíve skomolené, predsa len, ak predpokladáme, že prvé dve číslice (41) sú správne, mohli by poukazovať na pôvod jednotky v blízkej Viedni, keďže práve neďaleká viedenská župa NSDAP mala číslo 41.

Za skutočnú raritu môžeme považovať nasadenie maďarských protitankových jednotiek č. 8 a 9. Išlo o zvláštne zoskupenia vytvárané od februára 1945 pod nemeckým označením Panzer-Jagd Verband.²¹ Vo výzbroji mali vzhľadom na svoje úlohy hlavne Panzerfausty. Aj podľa sovietskych prameňov bolo pri Holíči nasadených okolo šesťsto príslušníkov maďarských Panzer-Jagd Verband 8 a 9 vyzbrojených samopalmi a vyššie uvedenými protitankovými zbraňami Panzerfaust.

Najsilnejšia zložka nemeckej obrany, 72. peší pluk, držal pozície na pravom krídle, medzi Holíčom a Kopčanmi.²² Ľavé krídlo podľa všetkého obsadili zvyšné jednotky.

Ich protivníkmi boli sovietska 203. a 227. strelecká divízia. Tie sa priblížili od juhu a dostali sa pod paľbu nemeckých a maďarských obrancov, podporovaných vlastným delostrelectvom z pravého brehu Moravy. Ráno 10. apríla o 7.00 začali útok v smere od Senice a po sérii zrážok s oddielmi protivníka sa o 20.00 nachádzali približne 1 km južne od Holíča.²³

Postup Sovietov podporovalo plukovné, divízne a zborové delostrelectvo, postupujúce tesne za pechotou.

O nízkej bojovej morálke najmä maďarských vojakov svedčí informácia o zajatí dvoch príslušníkov 3. roty 9. protitankového oddielu²⁴, ktorých veliteľ sovietskej čaty poslal späť k svojej jednotke a oni sa ešte v ten istý deň vrátili s ďalšími jedenástimi spolubojovníkmi, ochotnými sa vzdať!²⁵

203. strelecká divízia nemienila stratiť kontakt s ustupujúcim protivníkom, a preto pokračovala v postupe aj v noci na 11. apríla. Tento ťah sa ukázal ako efektívny, pretože už o 9.00 mohla hlásiť ovládnutie Kopčian, Holíča, jeho severného predmestia Posvátna a neďalekého Kátova.²⁶ Obrana jednotiek Osi teda musela po krátkom boji (niektoré oddiely aj bez boja) opustiť svoje pozície južne a východne od Holíča. V ten istý deň totiž začali sovietski pešiaci prekračovať Moravu. Boje sa prenášali na druhý breh rieky. Následne Sovieti využili výšiny okolo mesta na umiestnenie delostreleckých batérií a pozorovateľní,

¹⁹ CROSS, *Pád ríšskeho orla*, s. 20 – 22.

²⁰ Online. Dostupné na: «<https://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Soldat/Volkssturm.htm>» [cit. 14. 8. 2024].

²¹ TESSIN, Georg. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht, und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Dritter Band: Die Landstreitkräfte 6-14*. Frankfurt am Main : Verlag E. S. Mittler & Sohn GMBH, 1974, s. 101, 139.

²² Žurnal bojevych dejstvij 203 sd. Tom1, s. 208. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

²³ Žurnal bojevych dejstvij 203 sd. Tom1, s. 208. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

²⁴ Poznáme dokonca aj ich mená: Gusztáv Zsidner a József Poór.

²⁵ Žurnal bojevych dejstvij 203 sd. Tom1, s. 209. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

²⁶ Žurnal bojevych dejstvij 203 sd. Tom1, s. 214. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

odkiaľ hodľali ostreľovať nemecké sily na pravom brehu Moravy. Konkrétne na polohe šibenice máme preukázateľne doložené dve mìnometné batérie po troch hlavniach, náležiacie k 45. mìnometnej brigáde 110. gardovej streľeckej divízie.²⁷

Militárie ako dôkazy bojovej činnosti

Vo svetle týchto skutočností sa nám ponúka jedinečná možnosť presnej identifikácie nálezov zo Šibenice a ich spojenie s konkrétnou bojovou činnosťou konkrétnych jednotiek:

Nevybuchnutý projektil delostreleckého granátu kalibru 76,2 mm z južnej časti lokality jednoznačne svedčí o delostreleckom ostreľovaní výšiny v noci z 10. na 11. apríla (resp. 11. apríla skoro ráno) plukovním a divíznym delostrelectvom, konkrétne kanónmi ZIS-3. Nájdený exemplár predstavuje typ protipancierového granátu so stopovkou BR-350A alebo BR-350B, ktorému chýba čiapočka aj balistická kukla.²⁸ Jeho použitie poukazuje na snahu sovietskych delostrelcov zničiť predpokladané opevnenia na kóte Šibenica. Kanóny ZIS-3 boli určené práve na tento účel, keďže strieľali priamou paľbou pod nízkym uhlom na relatívne krátke vzdialenosti, rádovo desiatky až stovky metrov.

Obr. 4: Projektil granátu kalibru 76,2 mm z južnej časti lokality.

²⁷ Schema pozicionnych rajonov artilerii 110 gv.sd i usilenija. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

²⁸ LINNIK, Sergej. *Anti-tank artillery of the Red Army. 2-Part I*. Zverejnené 26. 9. 2013, dostupné na: <https://en.topwar.ru/33793-protivotankovaya-artilleriya-rkka-chast-2-ya.html>. Za pomoc s identifikáciou ďakujem T. Tkáčikovi.

Nález Panzerfaustu, presnejšie jeho bojovej hlavice a spúšte, môžeme spojiť s pôsobením maďarských protitankových oddielov 8. a 9. Sovietske pramene uvádzajú, že boli vybavené práve týmito zbraňami a samopalmi.²⁹

Panzerfaust v sebe kombinoval princípy raketového projektilu a bezzáklzového kanóna. Dizajn hlavice s kumulatívnou náložou zabezpečoval prepálenie pancierovania zasiahnutého objektu. Verzia 60, nájdená pri Holíči, sa dostala do výroby na jeseň roku 1944. Účinný dostrel (60 m) bol vyjadrený v názve typu. Strel'ba na väčšiu vzdialenosť znižovala pravdepodobnosť zásahu na 50 až 70 %.³⁰

Nájdené súčasti Panzerfaustu na lokalite Šibenica predstavujú jeho tri zložky:

Skorodovaná hlavica kalibru 140 mm zložená z predného krytu (Kappe) a tela projektilu (Geschoßkörper) s výbušnou zmesou trinitrotoluénu a trihexogénu a nasadzovacím krčkom. Okrem nej sa našla aj železná páková spúšť.

Obr. 5: Depot munície zo západnej časti lokality.

Zľava hlavica Panzerfaustu 60, mínometné graná-ty O-832D a letecká zápalná bomba B2EZ. Nálezy boli po fotografickom zdokumentovaní pyrotechnikmi odvezené a zneškodnené (foto autor).

Ďalšie nálezy fragmentov delostreleckej munície na lokalite naznačujú aj možnosť zásahov granátov sovietskych húfníc M-30 kalibru 122 mm a kanónových húfníc ML-20 kalibru 152 mm.

Nález deviatich mínometných granátov O-832D zas môžeme bezpochyby spojiť s rozostavením batérií 45. mínometnej brigády (obr. 5). Pri rýchlom postupe sovietskych jedno-

²⁹ Žurnal bojevych deystvij 203 sd. Tom1, s. 207, 208. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

³⁰ ROTTMANN, Gordon L. *Panzerfaust and Panzerschreck*. Oxford : Osprey Publishing, 2014, s. 10, 11, 18, 21, 22.

Obr. 6: Páková spúšť Panzerfaustu 60 nájdená neďaleko depotu munície.

tiek ich obsluhu zanechali na mieste. V tomto štádiu vojny to nebol ojedinělý prípad. Pri rýchлом postupe a dobre fungujúcom zásobovaní municiou sa delostrelci a mínometčici nemuseli zdržiavať s balením a prenášaním nespotrebovaných projektílov a nechávali ich v opustených palebných postaveniach, pretože sa mohli spoľahnúť na prísun nových.

Obr. 7: Gombík zo žandárskej (?) uniformy nájdený spolu s depotom munície.

vé prieskumné lety³² Luftwaffe, hlásenie 227. streleckej výslovne uvádza, že protivník nevyvíjal v jej sektore žiadnu leteckú aktivitu.³³

Skutočnosť, že sa v jame spolu s nimi a s ostatnými militármi našiel aj gombík so skríženými mečmi (obr. 7), aké sa používali na československých a slovenských

Letecká bomba nájdená v depote spolu s ostatnými predmetmi (obr. 5) predstavuje typ B2EZ, zápalnú bombu,³¹ používanú na rušivé bombardovanie, v tejto fáze vojny a v danom sektore bojov vykonávané väčšinou stíhacími bombardérmi Focke-Wulf Fw-190. Nájdený exemplár je mierne zdeformovaný a chýba mu koncový krúžok stabilizátora. Prítomnosť leteckej bomby na lokalite paradoxne nekorešponduje s údajmi z hlásení oboch prítomných sovietskych divízií. Kým 203. strelecká spomína iba „jednotli-

³¹ GERMAN EXPLOSIVE ORDNANCE. Dostupné na: <<https://stephentaylorhistorian.com/wp-content/uploads/2020/09/op-1666-german-explosive-ordnance-volume-1.pdf#:~:text=As%20the%20bomb%20progresses%20through%20the%20air%2C,Veeder%20counter%20to%20rotate%20backward%20to%20zero>> [cit. 24. 9. 2025].

³² Žurnal bojevych dejstvij 203 sd. Tom1, s. 208. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

³³ Operativnaja svodka no 007. Štadiv 227 Načalniku Štaba 57 Strelkovogo Korpusa, 10. 4. 45, s. 1. Dostupné na www.pamyat-naroda.ru.

uniformách,³⁴ môže naznačovať, že krátko po prechode frontu zrejme miestne žandárstvo pozbieralo na výšine nevybuchnutú muníciu a uložilo ju do narýchlo vykopanej jamy, kde zostala nasledujúcich 77 rokov.

Záver

Zistené skutočnosti okrem uvedených faktov naznačujú veľký potenciál výskumu moderných militárií na autentických miestach bojov pri vhodnom prepojení s analýzou písomných prameňov.

Dostupnosť najmä sovietskych primárnych prameňov pomáha vo viacerých rovinách: Zasadenie archeologických nálezov do historických reálií, konkrétnych manévrov bojujúcich jednotiek dotvára mimoriadne plastický obraz o priebehu bojov. Umožňuje tak upresniť priebeh zrážok, výzbroj jednotiek a ich použitie. Dôležitými sa javia aj nálezy munície in situ, nevybuchnutých granátov ale aj črepín explodovanej munície. Poukazujú na vysokú intenzitu delostreleckého ostreľovania skúmanej výšiny projektilmi rôznych kalibrov.

Vysokú hodnotu má tiež stotožnenie nálezov s jednotkami spomínanými v hláseniach. Hlavica Panzerfaustu 60 korešponduje s údajmi o výzbroji maďarských protitankových oddielov 8 a 9, kým súbor deviatich mínometných granátov potvrdzuje prítomnosť batérií 45. mínometnej brigády na kóte.

Jedinú nezrovnalosť predstavuje nález leteckej bomby, ktorý nekorešponduje s písomnými prameňmi, ale naznačuje iné možnosti, ako sa na miesto dostal. Mohlo ísť o dôsledok ojedinelého náletu, ktorý nestál štábnym dôstojníkom za zaznamenanie, alebo sa na lokalitu dostal z iného miesta...

Zostáva iba dodať, že podobné nálezy, či už zo systematických výskumov bojísk, alebo, ako v prípade holičskej šibenice, objavené náhodou pri sledovaní iných výskumných cieľov, dokážu obohatiť naše poznatky o priebehu frontových bojov na území Slovenska v rokoch 1944 a 1945, prípadne prinášať nové, doteraz neznáme fakty.

P. ŠTEINER: ARCHÄOLOGISCHE FUNDE MODERNER MILITARIA AN DER FUNDSTELLE HOLÍČ – ŠIBENICA IM KONTEXT HISTORISCHER EREIGNISSE

In den Jahren 2022–2024 wurde an der Fundstelle Holíč – Šibenica eine archäologische Untersuchung durchgeführt, mit dem Ziel, die Überreste einer neuzeitlichen Hinrichtungsstätte zu erforschen. Neben den erwarteten Befunden gelang es, eine beträchtliche Menge an Militaria aus dem Zweiten Weltkrieg zu sichern. Dabei handelte es sich um Fragmente detonierter Artilleriemunition an der Oberfläche und im Untergrund sowie um eine nicht detonierte Artilleriegranate. Auch die Fundumstände der Galgenreste deuteten auf erhebliche Beschädigungen infolge mehrerer Explosionen hin. Im Zuge der Arbeiten wurde mithilfe von Metalldetektoren zudem ein Depot sowjetischer und deutscher Munition aus dem Zweiten Weltkrieg entdeckt, darunter der Sprengkopf und die Abzugsvorrichtung einer Panzerfaust, neun Mörsergranaten sowie eine Flieger-Brandbombe.

Sämtliche Funde sind Überreste der Frontkämpfe, die an diesen Orten am 10. und 11. April 1945 stattfanden. In jenen Tagen deckten mehrere Einheiten der Wehrmacht und der Königlichen Ungarischen Armee den Rückzug der gepanzerten Kräfte des Panzerkorps „Feldherrnhalle“ über die March. Neben den Infanteriebataillonen der 357. Infanterie-Di-

³⁴ KLIMENT, Charles, K. – NAKLÁDAL, Břetislav. *Slovenská armáda 1939-1945*. Praha : Naše vojsko, 2003, s. 212. Za pomoc s identifikáciou ďakujem R. Moravcovi.

vision und der 46. Volksgrenadier-Division wurden zur Verteidigung bei Holíč auch ein Volkssturm-Bataillon sowie die hastig bewaffneten ungarischen Panzerjäger-Abteilungen Nr. 8 und 9 eingesetzt. Diese Einheiten standen den vorrückenden sowjetischen Schützen-divisionen (203. und 227.) gegenüber, die über starke Artillerieunterstützung verfügten. Die Funde von Fragmenten, einschließlich des Blindgängers, sind somit Belege für den Artilleriebeschuss der Höhe. Der Fund des Panzerfaust-Sprengkopfes belegt die Präsenz der ungarischen Panzerjäger-Abteilungen. Nach der Einnahme von Holíč am 11. April bezog die sowjetische 45. Mörser-Brigade Stellung auf dem Hügel Šibenica, wovon die erwähnten Werfergranaten stammen. Der Fund einer deutschen Flieger-Brandbombe korrespondiert jedoch nicht mit den sowjetischen Schriftquellen, die nur minimale oder gar keine Aktivitäten der Luftwaffe verzeichnen. Aufgrund eines Uniformknopfes, der zusammen mit dem Munitionsdepot gefunden wurde, kann angenommen werden, dass örtliche Gendarmen oder andere Sicherheitskräfte kurz nach dem Frontdurchzug die zurückgelassene Munition einsammelten und in einer Grube deponierten, wo sie 77 Jahre lang verblieb.

Die Ergebnisse der archäologischen Untersuchung sowie der Auswertung von Schriftquellen verdeutlichen das große Potenzial eines interdisziplinären Ansatzes bei der Dokumentation der Frontkämpfe des Zweiten Weltkriegs in der Slowakei.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Edície prameňov a publikované pramene / Source editions and Published editions

Operativnaja svodka No 007. Štadiv 227 Načal'niku Štaba 57 Strelkovogo Korpusa, 10. 4. 45. Dostupné na «www.pamyat-naroda.ru».

Schema pozicionnyh rajonov artillerii 110 gv.sd i usilenija. Dostupné na «www.pamyat-naroda.ru».

Žurnal bojevych dejstvij 203 sd. Tom1. Dostupné na «www.pamyat-naroda.ru».

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

CROSS, Robin. *Pád ríšskeho orla. Posledné dni tretej ríše*. Bratislava : Perfekt, 1998. 293 s. ISBN 80-8046-094-9.

GRYLEV, A. N. – GURKIN, V. V. – MOROZOV, V. P. – RYŽAKOV, A. F. *Oslobodenie Československa*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966. 363 s.

KLIMENT, Charles, K. – NAKLÁDAL, Břetislav. *Slovenská armáda 1939-1945*. Praha : Naše vojsko, 2003. 361 s. ISBN 80-206-0596-7.

KOPPAN, Vladimír. *Červený prívál. Boje medzi Váhom a Moravou, jar 1945*. Bratislava : MagnetPress, 2021. 152 s. ISBN 978-80-89169-75-7.

ROTTMANN, Gordon L. *Panzerfaust and Panzerschreck*. Oxford : Osprey Publishing, 2014. 80 s. ISBN 978-1-78200-788-3.

SCHILDBERGER, Vlastimil a kol. *Šikovateľ Kurt Knispel. Vítěz bez vavřínů*. Brno : Moravské zemské muzeum, 2022. 196 s. ISBN 978-80-7028-540-4.

ŠTEINER, Pavol. *Babylon armád 2. Boje medzi Hronom a Váhom, február-apríl 1945*. Bratislava : MagnetPress, 2019. 184 s. ISBN 978-80-89169-65-8.

TESSIN, Georg. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht, und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Dritter Band: Die Landstreitkräfte 6-14*. Frankfurt am Main : Verlag E. S. Mittler & Sohn GMBH, 1974. 316 s.

TESSIN, Georg. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht, und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Fünfter Band: Die Landstreitkräfte 31-70*. Frankfurt am Main : Verlag E. S. Mittler & Sohn GMBH, 1974. 296 s.

WINCHESTER, Charles. *Východní fronta. Hitlerova válka v Rusku 1941-1945*. Brno : Computer Press, 2005. 159 s. ISBN 80-2510-802-3.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

BEŠINA, Daniel – BÖNDE GOGOVÁ, Stanislava – ŠTEINER, Pavol. *Mors in patibulo triumphans. Archeologický výskum šibenice v Holiči*. In: *Pamiatky a múzeá*, 2023, roč. 72, č. 3, s. 18 – 21. ISSN 1335-4353.

BEŠINA, Daniel – BÖNDE GOGOVÁ, Stanislava – ŠTEINER, Pavol. *The gallows in Holič (Skalica district, Slovakia) archaeological research and virtual reconstruction*. In: *Archaeologiai Értesítő*, 2024, roč. 149, č. 1, s. 313 – 334. ISSN 0003-8032.

ŠTEINER, Pavol. *Písomné pramene v archeologickom výskume poľných opevnení z druhej svetovej vojny*. In: *Studia Historica Nitriensia*, 2023, roč. 27, Supplementum 3 – V hore strom, s. 213 – 220. ISSN 1338-7219.

VON DIEST-KÖRBER, Nordewin. *Diary Entries from 14 December 1944 To May 1945 as Commander of Tiger Tank Battalion 503*. In: LOCHMANN, Franz-Wilhelm – RUBBEL, Alfred – VON ROSEN, Richard *The Combat History of German Tiger Tank Battalion 503 in World War II*. Mechanicsburg : Stackpole Books, s. 349 – 370. ISBN 978-0-8117-3484-4.

Elektronické zdroje / Electronic sources

GERMAN EXPLOSIVE ORDNANCE. Dostupné na: <https://stephentaylorhistorian.com/wp-content/uploads/2020/09/op-1666-german-explosive-ordnance-volume-1.pdf#:~:text=As%20the%20bomb%20progresses%20through%20the%20air%2C,veeder%20counter%20to%20rotate%20backward%20to%20zero>».

LINNIK, Sergej. *Anti-tank artillery of the Red Army. 2-Part I*. Zverejnené 26. 9. 2013, dostupné na: <https://en.topwar.ru/33793-protivotankovaya-artilleriya-rkka-chast-2-ya.html>».

www.lexikonderwehrmacht.de

O autorovi / About the author

doc. PhDr. Pavol Šteiner, PhD.

Katedra archeológie

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Hodžova 1, Nitra, 949 01

e-mail: psteiner@ukf.sk

<https://orcid.org/0000-0002-8752-4813>